

نقد و بررسی ۳۰ عنوان کتابشناسی قرآن کریم و حضرت امام علی(ع) مذکور شده در دهه و ۱۳۷۰

○ شهرام اصغر نیابند

کتاب همین آزاد است. طبق گفته مؤلف در مقدمه کتاب، اطلاعات ارائه شده شامل عنوان، نویسنده، تاریخ تولد و وفات، محل نشر، ناشر، سال نشر، محققان و مصححان اثر است و توضیحاتی درباره زبان تألیف، زمان آن و ویژگیهای عمده کتاب و سبک نوشتاری آورده شده است. در پایان کتاب فهرست کتابهایی که درباره تفسیر و مؤلفان آنها نگاشته شده است، آمده است.

۲) تاریخ ترجمه از عربی به فارسی (از آغاز تا عصر صفوی) ترجمه های قرآن، اثراتش آفرینش - تهران: سروش، ۱۳۷۵، ۳۲۷ ص.
کتاب دارای دو بخش است. بخش اول بررسی ترجمه های کهن قرآن، نظیر تاریخی نام دارد و در آن از ۲۱ گفتار سخن به میان آورده است و چگونگی نثر عربی، تفسیر طبری، تفسیر کوفی، تفسیر قرآن پاک، تفسیر بی نام، قرآن موزه پارس و تفسیر میدی... را معرفی کرده است. در بخش دوم با عنوان نمونه ترجمه از موارد خاص قرآنی و سنجش میان ترجمه ها، مواردی را گزینش کرده و به مقایسه میان ترجمه ها پرداخته است. این کتابها حاوی نکات مهم و مفید در باب ترجمه قرآن است.

۳) تفسیرنامه محمدحسن یگایی، با همکاری شهرام اصغر نیابند. تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی ساختار، ۱۳۷۷، ۳ ج.

مجموعه حاضر شامل تفاسیر بعضی السور و بعضی آیات و بعضی الاجزاء قرآن کریم است. شیوه تنظیم این کتاب به ترتیب سوره های قرآنی است. از فایده کتاب شروع و به ناسی ختم می شود. ابتدا برای هر سوره شناسنامه مختصری نوشته و سپس به معرفی کتابها پرداخته است. کتابهایی که مربوط به تفاسیر کل سوره است به ترتیب الفبا نوشته شده و نیز در قسمت جداگانه ای تفاسیر هر آیه به ترتیب قرآنی و به صورت

تدوین کتابشناسی و کتابنامه در جهان اسلام از سده های اول ظهور اسلام آغاز شده است. فهرست این تدوین را اولین اثر در این خصوص می توان نام برد. فایده کتابشناسی را پژوهشگران تجدیدیه بهتر می دانند. تدوین کنندگان این گونه منابع، شوق اطلاع رسانی دارند که بیشترین اطلاعات را حداقل در یک موضوع در کمترین زمان ممکن به اطلاع محققان برسانند.

قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی، کاملترین احکام و دستورهای زندگی را دربر دارد. هر محقق مسلمانی برای ابراز ارادت به پیشگاه این کتاب مقدس و برای به دست آوردن دستاویزی در روز قیامت در حد توان خود پیرامون آن قلم فرسایی کرده است.

با توجه به گوناگونی منابع، کتابشناسی هایی که تدوین می شوند پس از گذشت زمان، گذشته نگر می شوند. تدوین کتابشناسی کتابشناسی این امکان را به محققان می دهد که از دوباره کاری پرهیز نمایند. علاوه بر آن هر تدوین گر کتابشناسی با دیندگی خاصی به موضوع نگریسته و تحقیق خود را به انجام رسانیده است. کتابشناسی کتابشناسی است که اختلاف سلیقه، میزان تحقیق هر شخص و اعتبار منبع را نمایان می کند.

در این مقاله کتابشناسی هایی که در دهه هفتاد پیرامون قرآن کریم و حضرت علی بن ابی طالب(ع) به صورت مستقل تدوین شده است معرفی و تا حدودی بررسی کرده ایم. قسمت اول: قرآن کریم؛ قسمت دوم:

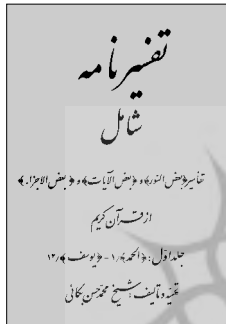
امام علی(ع)

قسمت اول

۱) آشنایی با تفاسیر قرآن محمدعلی اباوی - قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۷۱، ۱۲۸ ص.

این کتاب کم حجم، در واقع، فرهنگواره ای، در معرفی تفسیرهای مهم مذاهب مختلف اسلامی است و ترتیب و تدوین کتاب براساس الفبای عنوان تفاسیر است. اولین کتاب معرفی شده تفسیر آسان و آخرین

ترجمه و تحقیق... اثر عمرین ابراهیم رضوان که می‌توان کلید واژه‌های مستشرقین/ خاورشناسی/ قرآن کریم/ رضوان، عمرین ابراهیم را انتخاب کرد و الی آخر. معمولاً در معرفی پایان‌نامه‌ها پس از چکیده، کلید واژه‌های مناسب انتخاب و زیر چکیده نوشته می‌شود که این موضوع در این کتاب دیده نمی‌شود. نامی از بزرگانی همچون عمرین ابراهیم رضوان/ ۹۵، زیوتسو توشی هیکو/ ۲۶۹، حکیم سنایی، حافظ و سعدی/ ۲۶، ابوالقاسم سهیلی/ ۱۱۲، ابوعبدالله اسقرائینی/ ۱۲۰، در فهرست اعلام دیده نمی‌شود.

(۵) دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی/ بهاءالدین خرمشاهی جزء فائز المعارف است که در این مجال معرفی نشده است.

(۶) سیر تطور و تفاسیر شیعه/ محمدعلی ایازی- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۲، ۷۲ ص. آنچه در این کتابچه آمده اشاره‌ای کوتاه از سیر تطور تفسیر در تاریخ شیعه است و بخشی از آن معرفی اجمالی تفاسیر قرن ششم تا چهاردهم را شامل می‌شود. بخش دیگری نیز تفاسیر شیعه عصر حاضر را معرفی کرده است.

(۷) سیری در تدوین کتب اعجاز قرآن (از آغاز تا عصر حاضر)، کتابشناسی اعجاز قرآن/ محمدعلی رضایی- تهران: دانشکده الهیات، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳، ۲۰۲ ص. پایان نامه کارشناسی ارشد. این اثر در دو بخش تنظیم یافته است. بخش نخست شامل نویسندگان از قرن سوم تا نیمه دوم قرن چهاردهم به ترتیب تاریخ وفات با معرفی ۵۲ اثر و بخش دوم شامل معرفی ۲۶۴ کتاب در موضوع اعجاز قرآن از علمای معاصر است.

(۸) فهرست مقالات قرآن کریم/ شهرام اصغر نیابند و فاطمه عبادی آق‌قلعه.

تنظیم کتابخانه بزرگ قرآن کریم توسط شیخ محمدرضا بکایی در مورد معرفی مقالات قرآنی اقدام شده است. گردآوری فهرست حاضر از سال ۱۳۷۴ شروع شد و همچنان ادامه دارد و تاکنون ده‌هزار عنوان مقاله، سخنرانی، مصاحبه و نقد و بررسی کتاب معرفی شده است. به تقلید از کتابخانه بزرگ قرآن کریم معرفی منابع بر اساس عناوین مقاله است. اطلاعات ارائه شده شامل عنوان، نویسنده، مترجم، نام نشریه، دوره، تاریخ

القبای آورده شده است. در صورت مراجعه به متن کتاب مشخص می‌شود که کتابهایی که چندین سوره را شامل می‌شود در تمامی سوره تکرار شده و ارجاعات لازم ارائه نشده است. هر چند کل کتاب به صورت جداگانه به ترتیب القابای تنظیم شده ولی نیاز به فهرست القابای کل کتابهای معرفی شده است و فهرست اعلام و اماکن در این مجموعه دیده نمی‌شود.

(۴) چکیده پایان‌نامه‌های علوم قرآنی (دکتری و کارشناسی ارشد دانشگاهها و مراکز آموزش عالی)، تهیه و تنظیم طاهر حدیثی- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۶، سیزده، ۲۵۷ ص.

در این مجموعه چکیده پایان‌نامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاههای تهران، تربیت مدرس، فردوسی مشهد، امام صادق(ع)، آزاد و مرکز تربیت مدرس قم گردآوری شده است. هدف این مجموعه نمایش خلاصه و معرفی بایسته‌های تحقیق است. مؤلف امیدوار است که با استفاده از این چکیده‌نامه محققان از کارهای تکراری بپرهیزند و به هزاران مفهومی که در لابه‌لای کلام الهی نهفته است به تحقیق و پژوهش بپردازند. این مجموعه براساس عناوین پایان‌نامه‌ها و به ترتیب القابای تنظیم شده است.

در هر چکیده، نخست عنوان کامل پایان‌نامه و در ذیل آن مشخصات شناسنامه‌ای نظیر نام و نام خانوادگی نویسنده، مقطع و رشته و گرایش تحصیلی دانشگاه، استاد راهنما و سال دفاع از پایان‌نامه آمده است. سپس چکیده پایان‌نامه حاوی موضوع مورد تحقیق و عناوین فصول و برخی اطلاعات محتوایی آن آورده شده است. در پایان کتاب، چهار نمایه تنظیم شده است: نمایه موضوعی، نمایه زمانی، نمایه اسامی، نمایه عناوین (ترجمه شده به عربی و انگلیسی).

با همه جامعیتی که این مجموعه داراست دو ایراد بر این کتاب می‌توان گرفت: اولی نمایه موضوعی آن است. اگر تهیه‌کننده از سرعنوانهای موضوع فارسی یا اصطلاحنامه علوم اسلامی جهت تنظیم آن استفاده می‌کرد، بازدهی آن بهتر بود. موضوعات انتخاب شده در حقیقت عنوان پایان‌نامه‌هاست. برای مثال، اولین واژه «ابرو و حیثیت مؤمن در قرآن است که استاندارد موضوعی نیست. می‌توان کلید واژه‌های مؤمنین/ قرآن کریم/ احادیث/ رفتار اجتماعی/ آبرو را برای آن انتخاب کرد. یا آراء المستشرقین حول القرآن الکریم و تفسیره -

نشر و صفحه است. ۷۲ موضوع و مقاله به زبانهای فارسی، عربی و اردو معرفی شده است. تاکنون موفق به واگذاری این کار به ناشر دولتی یا خصوصی جهت چاپ نشده‌ایم.

۹) فهرست موضوعی نسخه‌های خطی عربی کتابخانه‌های جمهوری اسلامی ایران، علوم قرآن، قرآن‌نامه، محمدباقر جنتی - تهران: سروش، جلد اول، ۱۳۷۰، جلد دوم، ۱۳۷۵.

مؤلف درباره انگیزه خود از جمع‌آوری و تدوین این مجموعه می‌نویسد: «آنچه مرا بر این مهم واداشت، اولاً می‌دیدم مستشرقان آن‌گونه که درخور است به منابع اسلام‌شناسی از رهگذر فرهنگ شیعی و تعالیم اهل بیت (ع) دسترسی و آشنایی نداشته و ندارند و کتاب فهرست نسخه‌های خطی مبین ما به سبکها و اسلوبهای متفاوتی تدوین شده‌اند که بر اثر آن دسترسی علاقه‌مندان و محققان به نسخه‌های مورد نظرشان بسیار دشوار و مستلزم صرف فرصتی پس طولانی است؛ و حتی ممکن است پژوهشگر از کنار این فهرستها دست خالی بازگردد. لذا درصدد برآمدم فهرست جامع و موضوعی برای نسخه‌های خطی عربی تهیه کنم که منابع فراوانی از فرهنگ و تعالیم اهل بیت (ع) و آثار دانشمندان شیعی و ایرانی در این کتابخانه‌ها وجود دارد و می‌تواند به محققانی که در اسلام‌شناسی می‌کاوید مدد رساند.»

ترتیب و تنظیم کتاب براساس عنوان کتابهاست و اطلاعات ارائه شده شامل عنوان، نویسنده، تاریخ تولد و وفات، توضیحات پیرامون نویسنده و کتاب و نسخه‌های موجود در کتابخانه‌های مختلف است. در پایان کتاب، فهرست‌های ذیل ملاحظه می‌شود: فهرست کتب قرآنیها و تجوید بر حسب ترتیب تاریخ تألیف، فهرست مؤلفین با اشاره به آثار آنها، فهرست نسخه‌های خطی مؤلف، فهرست اسامی نسخ، اعلام اشخاص و گروه‌ها، اعلام امکنه و جایها، فهرست کتب و نوشته‌ها و توضیح رموز و عبارات فشرده.

۱۰) فهرست نسخه‌های خطی کتیبه قرآن‌علی‌اکبر خان‌محمدی - تهران: مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۰، ۲۱۶ ص.
با نظری اجمالی به محدود فهرستهای مشابه مدون مشاهده می‌شود که عموماً قرآنیها را در جوار نسخ دیگر و به همان وضع و کیفیت یعنی فشرده در حد اشاره به اختصاصات ظاهری معرفی کرده‌اند و تنها در چند مورد به تفصیل بیشتری در معرفی نسخ قرآنی اهتمام

ورزیده شده است.

در این کتاب سعی شده برخلاف فهرست‌نویسی معمول، مطالبی پیرامون آراستگهای موجود در نسخ و نیز زیبایی و نفاست و خاصه اصالت‌های هنری آنها بیان گردد. یا به کارگیری اصطلاحات و واژه‌های خاص این فن که جنبه توصیفی نیز دارد و با رعایت تعادل و اختصار به معرفی نسخ در ابعاد مذکور مبادرت شده است.

۱۱) کتابشناسی ابوالفضل رشیدالدین میبیدی/ حسین مسرت - تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۴، ۲۲۲ ص.

گردآورنده این کتاب یکی از کتابداران زحمتکش کتابخانه وزیری یزد است که با مقدمه‌ای مفصل کتاب را آغاز می‌کند. در این مقدمه زندگی و آثار میبیدی و ضرورت تدوین کتابشناسی وی بیان شده است. سپس بحثی گسترده درباره کتابشناسی، تاریخچه، ضرورت و انواع آن آورده شده است. بخشهای دیگر این کتاب عبارتند از: ۱. نسخه‌های خطی تفسیر و دیگر آثار وی، ۲. میکروفیلمها، عکسها و نوارهای سخنرانی درباره میبیدی و آثار وی، ۳. کتابهای چاپی، معرفی چاپهای متعدد کشف‌الاسرار و کتابهایی پیرامون آن و سایر آثار میبیدی یا کتابهای در حال چاپ، ۴. پایان‌نامه‌ها و مقالات درباره میبیدی و آثار وی، ۵. بخش لاین و معرفی تنی چند از میبیدی‌شناسان، در خاتمه کتاب کتابنامه گزیده مآخذ و منابع آورده شده است.

۱۲) کتابشناسی چغانی ترجمه‌ها و تفسیرهای جایی قرآن مجید به شمت و پنج زبان (۱۵۱۵ - ۱۹۸۰ م) / عصمت بیاتر، خالد ابن؛ ترجمه و نگارش محمد آصف فکرت - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی (ع)، ۱۳۷۳، ۳۶۰ ص.

این کتاب بر آن است که برخی، ترجمه‌های مجموعه‌های کتابشناسی را عملی زاید و غیرضروری می‌دانند و معتقدند که مجموعه‌های کتابشناسی باید به همان زبانی که تألیف شده است بررسی و استفاده شود. ولی مترجم دلایلی را برای ترجمه این اثر ذکر کرده است. اول: ملل مسلمان علاقه‌مندند که بررسیها و دانشهای وابسته به قرآن مجید را به زبان خودش داشته باشند. دوم: نیاز عددهای از پژوهشگران علوم قرآنی و مطالعات وابسته به آن که امکانات کمتری برای استفاده از زبانهای خارجی دارند. سوم: منابع تحقیق باید در هر منطقه به زبان رایج آن منطقه ترجمه شود تا بیشتر قابل استفاده باشد.

منابع مورد استفاده کتابشناسی به صورت اختصار ذکر شده است. زبانها به ترتیب الفبا مرتب شده و در مقدمه کتابشناسی هر زبان مطالبی به اختصار آمده است.

در متن انگلیسی، نام خاورشناسان و مترجمان غربی براساس نام خانوادگی و دیگر نامها به ترتیب نام و نام پدر و نسبت و لقب آمده است و ترجمه به همان شیوه رعایت شده است مگر در مواردی مخصوص و در ترجمه‌های فارسی، اسمی که مترجمان ایرانی و فارسی زبان به آن معروف هستند آمده است. اگر ترجمه به لاتین بوده، نام کتاب به لاتین آمده و در برابرش فارسی آن ذکر شده است. در صورتی که الفبای آنها با زبان فارسی تفاوت چندانی نداشته نیاز به ذکر صورت لاتین نبوده است. برای جبران کمبود کتابشناسی ترجمه‌های فارسی مترجم ذیلی بر متن افزوده است که تقریباً دو برابر اصل است. این مجموعه ترجمه‌ها و تفسیرهای قرآن تا سال ۱۹۸۰ میلادی را معرفی کرده است.

۱۲) کتابشناسی قرآن و علوم قرآنی، صدیقه سلطانی، فر. مریم حکیم سیما، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰، ۲۴۰ ص.

مؤلفان این کتابشناسی با مراجعه به بیشترین منابع موجود توانسته‌اند ۱۷۰۰ کتاب در این مجموعه معرفی کنند. تنظیم این کتاب براساس رده BP اسلام در سیستم رده‌بندی کنگره LC است و اطلاعات ارائه شده شامل مؤلف، عنوان، محل نشر، ناشر، تاریخ نشر، تعداد صفحات است.

این مجموعه براساس شش موضوع اصلی شامل متون قرآن و ترجمه‌های آن، درباره قرآن، مباحث کلی در ارتباط با قرآن، قرانت و تجوید، مباحث ادبی و بلاغی، مباحث مربوط به احکام تنظیم شده است. مؤلفان از کتابداران حرفه‌ای هستند و در کار تنظیم آنان کوچکترین خطایی مشاهده نمی‌شود؛ هر چند در جامعه ما تنظیم چنین فهرست‌ها هنوز جا نیفتاده و مورد بی‌مهری بعضی از محققان قرار گرفته است.

۱۴) کتابشناسی قسه‌های قرآنی، پیامبران (ع)، انصاف (ع) و صحابه، به اهتمام واحد مطالعات و تحقیقات اسلامی سازمان اوقاف. تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه، اسوه، ۱۳۷۸، ۷۱۶ ص.

کتاب مذکور در چهار بخش سامان یافته است. بخش اول فهرست قسه‌های قرآنی و پیامبران و انصاف (ع) و صحابه برگرفته از کتابهای کودکان و نوجوانان؛ بخش دوم فهرست قسه‌های قرآنی و

پیامبران و انصاف (ع) و صحابه برگرفته از کتابهای داستانی بزرگسالان؛ بخش سوم فهرست قسه‌های قرآنی و پیامبران و انصاف (ع) و صحابه برگرفته از مطبوعات بزرگسالان و در پایان فهرست داستان‌نویسان، نام داستانها، نام مجلات و روزنامه‌ها، نام ناشران به تفکیک گروه‌های سنی مختلف آمده است. این کتابشناسی اولین کتابی است که به صورت جامع و صفحه‌شناسی در ایران درباره این موضوع تنظیم شده است.

۱۵) کتابشناسی کتب علوم قرآنی. تهران: دفتر مجامع و فعالیت‌های فرهنگی معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (به مناسبت چهارمین نمایشگاه بزرگ قرآن کریم)، ۱۳۷۵، ۱۴۳ ص.

این کتابشناسی از دو بخش کلی کتب فارسی و عربی علوم قرآنی و موضوعات قرآنی تشکیل شده است. فهرست کتب قرآنی کودکان و نوجوانان به صورت جداگانه عرضه شده است و همچنین کتابهای منتشر شده در سال ۱۳۷۵.

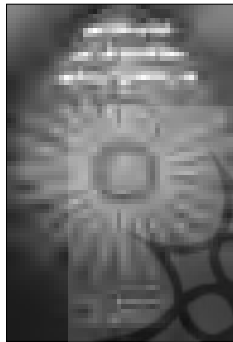
در مقدمه کتاب توضیحی درباره شیوه تنظیم و اطلاعات مندرج داده شده است.

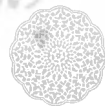
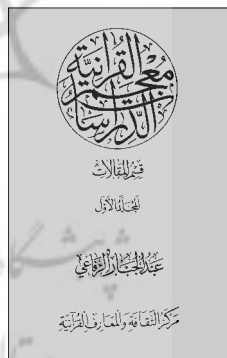
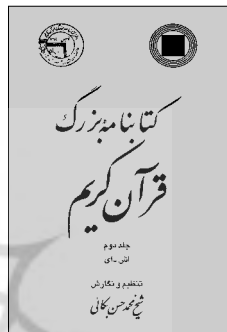
هیچ نمایه‌ای جهت استفاده بهتر در پایان کتاب نیامده است. کتابشناسی اثر خاتم سلطانی ۱۷۰۰ عنوان کتاب را در سال ۱۳۲۰ معرفی کرده بود؛ در حالی که با پنج سال اختلاف چاپ این کتاب تنها ۹۰۰ عنوان کتاب را معرفی کرده است.

۱۶) کتابشناسی مطالعات قرآنی به زبانهای اروپایی ۱۹۹۵-۱۷۰۰ گردآورنده مرتضی کریمی‌نیا با همکاری مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی. تهران: الهی، ۱۳۸۰، ۲۶۸ ص.

این مجموعه فهرست مقالات و کتابهای منتشر شده به زبانهای اروپایی درباره علوم قرآنی در فاصله سالیهای ۱۷۰۰ الی ۱۹۹۵ میلادی است. این فهرست از Index Islamicus که از معتبرترین مراجع کتابشناسی در غرب به شمار می‌آید تهیه و ترجمه شده است. مؤلف از منابع دیگر کمتر استفاده کرده است و از ذکر ترجمه‌های قرآنی پرهیز کرده است.

مقالات و کتابهای معرفی شده به زبانهای انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، اسپانیولی، ایتالیایی، لاتین و هلندی است و آن را براساس نام مؤلف تنظیم کرده است. در آخر کتاب ارجاعات را به شماره مدخل داده است. ترجمه فوق فقط عناوین کتب و مقالات را دربر

می‌گیرد و اطلاعات دیگر همانند نام نویسنده، محل نشر، ناشر، تاریخ، نام نشریه و غیره را شامل نمی‌شود. با توجه به گفته گردآورنده در مقدمه کتاب که تنظیم این اثر براساس الفبای مؤلف است، ترتیبی در معرفی کتابها و مقالات بدون مؤلف دیده نمی‌شود و اگر مربوط به نویسنده ماقبل است، اشاره‌ای به آن در مقدمه نشده است یا مؤلف شیوه خاصی اختیار نکرده است. گردآورنده، منابع را به چندین زبان معرفی کرده است. بهتر بود به تفکیک زبانی تنظیم می‌شد که مراجعان بتوانند بهتر از آن استفاده کنند. در خصوص ترجمه عناوین توضیحی ارائه نشده است.

فهرست مؤلفان به صورت ناقص در نمایه موضوعی ذکر شده است. جا داشت به صورت جداگانه تهیه می‌شد و از جا افتادن نام بعضی افراد جلوگیری می‌شد. برای مثال، هلموت گتیه/ ۲۰ که در نمایه موضوعی دیده نمی‌شود. نمایه موضوعی در پایان کتاب براساس عنوان کتابها و مقالات و برگرفته از آنهاست که بعضی مواقع بی‌معناست؛ برای مثال، ابی/ ۵۰۶ و تکرار یک موضوع مانند اخلاق و ابراهیم.

۱۷) کتابخانه بزرگ قرآن کریم/ محمدحسن بکایی- تهران: نشر قیله، ۱۳۷۳، ج ۱
مجمعی است برای کلیه نوشته‌هایی که از بدو نزول قرآن کریم از دیدگاههای گوناگون در هر کجای عالم و به هر زبانی و لغتی پیرامون آن کتاب آسمانی به رشته تحریر درآمده است. چه نسخه‌های چاپی یا خطی. در صورت چاپی بودن مشخصات چاپ ارائه شده و در صورت خطی بودن مشخصات نسخه خطی با ذکر محل نگهداری. این مجسم طبق نظر مؤلف به سی جلد خواهد رسید.

آقای رضایی کرمانی در شماره ۸۸ مجله بنیاد این کتاب را دارای کاستیهای فراوان دانسته و ادعا کرده است که اطلاعات غلط به پژوهشگران ارائه می‌کند. کتابخانه براساس نام کتابها و ترتیب الفبای فارسی فراهم آمده است و گویا چهل هزار عنوان کتاب قرآنی را تا پایان مجلدات معرفی خواهد کرد. تاکنون دوازده جلد از این مجموعه به چاپ رسیده است.

اطلاعات ارائه شده در مورد هر کتاب شامل عنوان، زبان کتاب، نویسنده، تاریخ تولد و وفات، ناشر، محل نشر، تاریخ نشر، تعداد صفحه و مأخذ مورد استفاده است. اطلاعات کتابشناختی هر کتاب با توجه به تعدد

چاپ و نسخه‌های خطی متفاوت است.

۱۸) کتابخانه تخصصی مرکز فرهنگ و معارف قرآن/ مرکز فرهنگ و معارف قرآن، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه

این اثر شامل معرفی ده هزار کتاب قرآنی موجود در کتابخانه مرکز فرهنگ و معارف قرآنی است که بیش از ۳۰۰ نوع اطلاعات کتابشناسی به صورت استاندارد، پس از یک دهه تجربه در این امر با فهرس متعدد و کارآمد براساس الفبای نام کتاب در حال تنظیم است.

۱۹) المستشرقون و الدراسات القرآنیة/ محمدعلی الصغیر- قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۳، ق ۱

فصول چندگانه این کتاب عبارتند از: ۱. تاریخ قرآن، ۲. ترجمه‌های قرآن (کلی و جزئی)، ۳. تحقیق و فهرست‌بندی و تائیل، ۴. پژوهشهای موضوعی در قرآن، ۵. ارزیابی کوششهای مستشرقان در پژوهشهای قرآنی، ۶. فرهنگ پژوهشهای مستشرقان در باب قرآن کریم. این کتاب نسبت به دیگر کتابهای این حوزه در سطح بالایی قرار دارد. کتاب مذکور توسط آقای محمدصادق شریعت با نام خاورشناسان و پژوهشهای قرآنی ترجمه شده و مؤسسه مطبع الفجر در سال ۱۳۷۲ آن را منتشر کرده است.

۲۰) مجمع الدراسات القرآنیة (قسم المقالات)/ عبدالجبار الرغای- قم: مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ۱۳۷۲، ج ۲

مؤلف کوشا و دانشمند این کتاب پس از استقرار و استقصاء همه کتابشناسیها و مرور مجلات فارسی و عربی، فهرست مقالات قرآنی در مجلات گوناگون ماهانه، سالانه، فصلنامه و جشن‌نامه‌ها، یادنامه‌ها و مقالات کنفرانسها و مجامع علمی به زبانهای عربی، اردو و فارسی آنها را در ۷۲ موضوع تنظیم کرده است. شیوه اطلاع‌رسانی براساس عنوان مقاله و اطلاعات دیگر شامل نویسنده، مترجم، نام نشریه، شماره، تاریخ و شماره صفحات است. موضوعات ارائه شده در این مجسم از آیات الاحکام شروع، به الیهود فی القرآن ختم می‌شود. در پایان کتاب فهرست الفبایی عناوین و فهرست اعلام و اماکن موجود است.

اما با نگاهی کوتاه به این مجموعه، به کاستیهای در معرفی مقالات فارسی برمی‌خوریم. برای مثال، در

با توجه به گوناگونی منابع، کتابشناسی‌هایی که تدوین می‌شوند پس از گذشت زمان، گذشته نگر می‌شوند. تدوین کتابشناسی کتابشناسیها این امکان را به محققان می‌دهد که از دوباره کاری پرهیز نمایند. علاوه بر آن هر تدوین گر کتابشناسی با دیده خاصی به موضوع نگرسته و تحقیق خود را به انجام رسانیده است. کتابشناسی کتابشناسیهاست که اختلاف سلیقه، میزان تحقیق هر شخص و اعتبار منبع را نمایان می‌کند

بهار ۱۳۶۴ و پاییز ۱۳۷۱ مقالات ذیل منتشر شده است:

ولی در این کتاب ذکری از آنها نشده است. الف). واژه فساد و مفسد/ علی‌اکبر حسینی، مکتب اسلام، سال ۲۵، ش ۲ (اردیبهشت ۱۳۶۴): ۵۲ - ۵۴، ۶۴. ب). مقابله به مثل از نظر عقلا عالم و کتب آسمانی/ ابتالله بنی‌فضل/ یاسدار اسلام، سال ۴، ش ۲۲ (خرداد ۱۳۶۴): ۲۰ - ۳۳. پ). جنگ از دیدگاه قرآن/ احمد حامد مقدم، مشکوف، ش ۷ (بهار ۱۳۶۴): ۱۰۹ - ۱۳۸. ت). غیبت در قرآن مجید/ حسین خفای زنجانی، مکتب اسلام، سال ۲۵، ش ۱ (فروردین ۱۳۶۴): ۲۵ - ۲۸. ث). (اردیبهشت ۱۳۶۴): ۲۷ - ۵۱، ش ۳ (خرداد ۱۳۶۴): ۲۲ - ۳۷. ج). نولی و تبری از دیدگاه قرآن، پیام انقلاب، سال ۶، ش ۱۳۳ (۲۴ فروردین ۱۳۶۴): ۴۰ - ۴۳، ش ۱۳۶ (۲۱ اردیبهشت ۱۳۶۴): ۴۰ - ۴۷، ۴۳. د). رفتار متقابل از دیدگاه قرآن، خراسان (۲ اردیبهشت ۱۳۶۴): ۱۶، ۳، ۲. ه). معارف قرآن/ محمدتقی مصباح بزدی، جمهوری اسلامی (۲۶ فروردین ۱۳۶۴): ۷، ۹ (۹ اردیبهشت ۱۳۶۴): ۷۴. و). هدف قرآن/ مسیح مهاجری، اطلاعات (۱۲ آذر ۱۳۷۱): ۷، ۱۹ (۹ آذر ۱۳۷۱): ۷. ز). گفتاری درباره نزول قرآن/ محمود رجیبی، معرفت، ش ۲ (پاییز ۱۳۷۱): ۱۲، ۱۸. ح). نخستین ترجمه‌های لاتینی قرآن کریم و تأثیر آن بر ترجمه‌های قرآن به زبانهای اروپایی/ حسن معایرجی، اینه پژوهش، سال ۳، ش ۳ (مهر، آبان ۱۳۷۱): ۲۸، ۲۰. ط). مقدمه‌ای بر ترجمه تفسیر جوامع الجامع طبرسی/ محمد واعظزاده خراسانی، مشکوف، ش ۲۵ (تابستان ۱۳۷۱): ۴، ۱۱. ی). مادر در آیت آسمانی، زن روژه، ش ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ (۲۱ آذر ۱۳۷۱): ۲۰، ۲۱. ر). قرآن و تحقیقات علمی، خراسان (۴ آذر ۱۳۷۱): ۵. س). اسامی کیمه در قرآن/ محمد ابراهیم جانی، میقات حج، سال ۱، ش ۱ (پاییز ۱۳۷۱): ۲۷ - ۴۶. ق). علوم قرآنی و تفسیر را چگونه بخوانیم؟/ ح. شریفی، جمهوری اسلامی (۱۴ دی ۱۳۷۱): ۱۱.

۱۳۷۲، ۸۶۸ ص. طبق نوشته مؤلفه هدف از تدوین این کتاب معرفی اجمالی تفاسیر است، شیوه ترتیب و تنظیم آن براساس الفبای عنوان کتاب است. مؤلف در این کتاب کوشیده است از جانبداری شخصی خودداری و به مقایسه تفاسیر اکتفا کند. در هر مدخل پس از ارائه اطلاعات کتابشناختی، مقدمه‌ای در توضیح اصطلاحات دانش تفسیر و مفسرین آمده است. ترتیب اطلاعات ارائه شده به قرار ذیل است: نام کتاب و مؤلفه تاریخ تولد و وفات، مذهب، زبان نایقه، تعداد مجلدات، مشخصات چاپ کتاب، زندگی مؤلفه، آثار علمی مؤلف و معرفی کلی تفسیر و توضیح درباره روش تفسیر قرآنی.

مؤلف با معرفی ۱۶۱ اثر در این کتاب در واقع، آشنایی با تفاسیر و سیر تطور تفاسیر شعر را تکمیل کرده است. در پایان کتاب فهرست کتابها براساس ترتیب تاریخی و فهرست اعلام، فهرست مذاهب اسلامی و روشهای تفسیری را می‌توان مشاهده کرد. **قسمت دوم** (۲۲ جمال ولایت در آینه کتابت/ تالیف محمد حسن بگایی- تهران: محمدحسن بگایی، ۱۳۸۰، ۲۱۵ ص. پیام نوروزی مقام معظم رهبری مبنی بر نامگذاری سال ۱۳۷۹ به نام مقدس حضرت علی(ع). مؤلف را بر آن داشته است که اعتلای حکومت علل و شناسایی بهتر امام علی(ع) کتاب حاضر را تدوین کند. مؤلف در مقدمه کتاب وجود کتاب و اهمیت مطالعه را یکی از عوامل مهم پیشرفت و اعتلای فرهنگ هر جامعه دانسته و کوشیده است کتابهایی را که از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۷۸ به رشته تحریر درآمده است، معرفی کند.

متأسفانه مؤلف در مقدمه بیست و چهار صفحه‌ای خود درباره شیوه تنظیم اطلاعات ارائه شده و تعداد آنها حرفی به میان نیاورده است. هر چند سبک و سباق این محقق پرکار بر همگان مشخص است که از کتابشناس بزرگ شیعه، شیخ آقا بزرگ تهرانی تقلید می‌کند، ولی آوردن شیوه تنظیم و اطلاعات ارائه شده در متن کتابنامه از ضروریات است. با این حال بنده مجموعه حاضر را به ترتیب عنوان کتاب و براساس الفبای فارسی باقلم و اطلاعات هر مدخل را شامل عنوان، نویسنده، زبان نایقه، مترجم، محل نشر، ناشر، تعداد صفحات و قطع کتاب دیدم. ولی از نمایه‌های پایانی کتاب که از ضروریات هر کتابشناسی است اثری ندیدم. خصوصاً این که این مجموعه با توجه به موضوعات ارائه شده

۲۱) المفسرون، حیاتهم و منهجهم/ محمدعلی ایازی- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

توضیحی پیرامون کتاب ارائه شده است. گردآورنده این مجموعه با اینکه درباره اطلاعات کتابشناختی کتابها تقریباً اطلاعات کاملی ارائه کرده است، گاهی کتابی را فقط با عنوان و نام نویسنده معرفی کرده است که نه مشخصات چاپ دارد و نه مأخذ مورد استفاده. برای مثال: استاد حدیث غدیر/ علی‌اکبر پاکستانی، غلام‌حیدر پاکستانی

انوار ولایت در خطبه غدیر/ رضا اصلاصی
پیرامون روز تاریخی غدیر/ لطف‌الله بن محمدجواد صافی

چهل حدیث پیرامون غدیر/ مهدی موسوی
داستان غدیر/ غلامرضا دبیران

عید غدیر/ محمدرضا جعفری
غدیر خم یا سرنوشت بشر/ محمدرضا مدرسی
غدیر کجا و چه روزی است/

در بعضی موارد مؤلف چندین منبع را درخصوص یک اثر معرفی کرده است: الاضاح و التفسیر فی معنی یوم النذیر
حدیث الولاية
بیان من کنت مولاه
طرق حدیث النذیر

ناهماهنگی در ارائه اطلاعات: مؤلف برای بعضی کتابها چندین صفحه توضیح داده است، برای مثال: ترجمه النذیر یازده صفحه، عیقات الاوتار فی امامة الائمة الاطهار شش صفحه و النذیر فی کتاب و السنة و الادب سی صفحه.

- فهرست اعلام این کتاب منحصر به فرد است و از استاندارد مستندسازی تبعیت نکرده است، بهتر بود مؤلف از کتاب مستند مشاهیر بهره می‌جست و از قوانین تهیه فهرست اعلام بر اساسی عرب و عجم و اسم اشهر استفاده میکرد.

احمدبن عبدالجسین امینی - مستند امینی، عبدالجسین

امیرالمؤمنین < علی بن ابی‌طالب امام اول پیامبر(ص) > - محمد(ص) پیامبر اسلام.

محمدبن حسین بهائی - شیخ بهائی، محمدبن حسین

جابر بن عبدالله انصاری - انصاری، عبدالله بن محمد

جاحظ - جاحظ، عمر بن بحر

امام جعفر بن محمدصالح - جعفر بن محمد، امام ششم.

فهرست قبایل و طوایف که جایی برای بحث ندارد

که شامل زندگانی حضرت، جنگها، واقعه غدیر خم و دیدگاههای اجتماعی و سیاسی آن حضرت است نیاز به یک فهرست موضوعی دارد.

در این کتاب کتابهایی درباره بررسی دیدگاههای حضرت علی(ع) معرفی شده است. آیا بررسی دیدگاههای حضرت علی(ع) بدون بررسی کتاب نهج‌البلاغه ممکن است؟ پس چرا کتابهایی که شامل ترجمه، شرح، تفسیر یا گزیده نهج‌البلاغه است معرفی نشده است، برای مثال:

شرح صد و ده کلمه از کلمات حضرت امیرالمؤمنین/ هاشمی خراسانی

شرح صد کلمه امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب(ع) ابن میثم بحرانی

جنگ از دیدگاه علی علیه‌السلام

جنگ و صلاح از دیدگاه امام علی(ع) محمد مهدی شمسی‌الدین

جهاد از دیدگاه امام علی(ع) عیاضی عمید

زنجانی

جهان‌بینی و جهان‌داری علی علیه‌السلام/ ابراهیم سیدعلوی

مؤلف محترم بعضی از کتابها را مورد کمال تعجب قرار داده و معرفی نکرده‌اند. برای مثال:

جنگ جمل/ مهدی آیت‌اللهی.. قم: جهان آرا، ۱۳۶۴، ۳۰ ص.

جنگ صفین/ مهدی آیت‌اللهی.. قم: جهان آرا، ۱۳۶۴، ۲۴ ص.

جنگ نهروان/ مهدی آیت‌اللهی.. قم: جهان آرا، ۱۳۶۴، ۲۴ ص.

نور و ظلمت (دو قطب متضاد)/ معین‌زاده.. تهران: مترجم، ۱۳۳۳، ۱۸ ص.

ای علی: پندهای گرانمایه پیامبر اکرم(ص) به امام علی(ع) حسن طهرسی.. تهران: پیام آزادی، ۱۳۷۰، ۷۷ ص.

۲۲ غدیر در آئینه کتاب/ محمدانصاری.. قم: نشر الهادی، ۱۳۷۵، ۲۰۲ ص.

این مجموعه با مقدمه هشت صفحه‌ای مؤلف که به زبانهای فارسی، عربی، اردو نوشته شده است شروع می‌شود و به معرفی ۲۷۰ کتاب درباره غدیر خم می‌پردازد. شیوه تنظیم آن براساس عناوین کتابهاست. اطلاعات ارائه شده در متن کتاب شامل عنوان، زبان، کتابت، نویسنده، مترجم، ناشر، محل نشر، تعداد صفحات و قطع کتاب و مأخذ مورد استفاده است و بعضاً

از بس که تکراری است در مورد فهرست اماکن باید گفت که فهرست انتشاراتی است که بعضاً اسم مکان در آن دیده می‌شود.

۲۴ فهرست مقالات (امام علی(ع) غدیر خم، نیج البلاغه و سید رضی(ع) شهرام اصغرناویند- تهران: بنیاد نیج البلاغه، ۱۳۷۷.

این مجموعه بیش از ۳۰۰۰ عنوان مقاله، سخنرانی و مصاحبه را به زبانهای فارسی، عربی و اردو معرفی کرده است و به صورت یکجا از طرف گردآورنده در اختیار بنیاد نیج البلاغه قرار گرفته است که به صورت یک برنامه جامع اطلاع‌رسانی رایانه‌ای تنظیم شود. طبق وعده مسئول این بنیاد قرار بود این مجموعه در سال امام علی(ع) به صورت سی. دی منتشر شود. اطلاعات ارائه شده در این فهرست شامل عنوان مقاله، نویسنده، مترجم، نام نشریه، سال، شماره نشریه، صفحه مندرج و کلید واژه مرتبط است.

۲۵ غدیر در ماخذ اسلامی/ سید عبدالعزیز بن جواد طباطبایی، مترجم محمد مهدی بن محمد صادق جعفری- تهران: انتشارات کتابخانه چهل ستون، ۱۳۷۰، ۷۷ ص.

این کتاب ترجمه و تلخیص کتاب الغدیر فی الترات الاسلامی است که در مجله تراثنا شماره ۲۱ و سپس به صورت کتاب مستقل چاپ شده است.

۲۶ الغدیر فی الترات الاسلامی/ عبدالعزیز طباطبایی- بیروت: دارالمورخ، ۱۴۱۴ ق = ۱۹۹۴ م، ۳۲۶ ص- قم: نشر الهادی، ۱۴۱۵ ق = ۱۳۷۴، ۳۲۴ ص.

کتاب شامل مقدمه‌ای در سه بخش است. بخش اول و دوم شامل روایات و روایان حدیث غدیر است. بخش سوم شامل کتب تألیف شده پیرامون غدیر خم است که صدو هشتاد و چهار کتاب مستقل را معرفی کرده است. معرفی شامل عنوان کتاب، شرح حال مؤلف، اساتید، دروس تحصیلی، مسافرتها و آثار دیگر مؤلف است.

در پایان کتاب فهرست یازده‌گانه جهت دسترسی به منابع تنظیم شده است که شامل فهرست آیات، احادیث، کتب غدیر بر حسب زمان، کتب غدیر بر حسب حروف الفبا، مؤلفان، اعلام، اماکن، اشعار، مصادر است.

۲۷ کتابشناسی حضرت علی(ع) به کوشش زهرا میرزاخانمی- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۹، ۴، ۱۴۰ ص.

این مجموعه که به مناسبت سال حضرت علی(ع)

فراهم آمده است، به معرفی کتابهایی که درباره حضرت علی(ع) در ایران به زبان فارسی چاپ شده است می‌پردازد. کتابهای معرفی شده در این مجموعه ۷۹۰ عنوان است که به ۲۴ موضوع تقسیم شده است. مداخل این کتابشناسی براساس نام نویسنده به ترتیب الفبایی تنظیم شده است. برای کتابهای بدون نام نویسنده، عنوان کتاب، سرشناسه قرار گرفته است.

آن دسته از مداخلهایی که محل نشر، ناشر، و تاریخ ندارند با حروف اختصاری بی‌جا، بی‌نماد، بی‌نا مشخص شده است. کتابهایی که به کوشش ناشران مختلف به چاپ رسیده است نیز در این فهرست آمده است. منابع مورد استفاده این محقق گرامی، کتابشناسی ملی ایران از سالهای ۱۳۴۲-۱۳۷۷ و کتابنامه 'فهرست موضوعی کتابهای منتشره سالهای ۱۳۵۲-۱۳۶۵ است. نمایه مؤلفان و عنوان در پایان کتاب آمده است.

با توجه به منابع، این کتاب نمی‌تواند کتابنامه جامعی در موضوع مورد نظر باشد؛ چرا که به علت پراکندگی انتشارات در سطح کشور و عدم واگذاری دو نسخه از هر کتاب منتشر شده به کتابخانه ملی در سالهای پیش از انقلاب و پس از آن فهرست کتابخانه ملی کامل نبوده است. در نای، آقای محمد انصاری در کتاب غدیر در آینه کتاب ۲۶۷ عنوان کتاب را در موضوع غدیر خم معرفی کرده است و آقای عبدالعزیز طباطبایی در کتاب الغدیر فی الترات الاسلامی ۱۸۴ کتاب، آقای محمد مهدی عقیلی شماره‌های ۲۵ و ۲۶ مجله وقف میراث جاویدان فقط در خصوص نیج البلاغه ۷۶۰ عنوان کتاب مستقل معرفی کرده است.

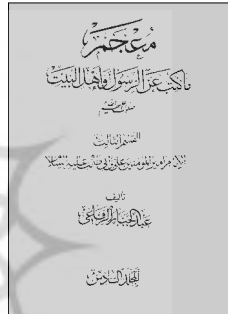
۲۸ کتابنامه غدیر خم/ نادر مطینی؛ به کوشش محسن دین‌پرور، زیر نظر بنیاد نیج البلاغه- قم: نشر الهادی، ۱۴۱۵ ق = ۱۳۷۴، ۳۱ ص.

کتاب که با مقدمه گردآورنده، درباره ضرورت تألیف کتابنامه شروع می‌شود، از دو بخش عربی و فارسی تشکیل شده که در بخش عربی پنجاه کتاب و در بخش فارسی هفتاد و پنج کتاب معرفی شده است. اطلاعات ارائه شده شامل عنوان، مؤلف، ناشر، محل نشر، نوبت چاپ و همچنین قطع و تعداد صفحات است. این مجموعه بخشی از کتابنامه امیرالمؤمنین(ع)، امامت و ولایت، نیج البلاغه و شریف‌رهی است.

۲۹ معجم ما کتب عن الرسول و اهل‌البت(ع) عبدالجبار الرفاعی- تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱، ۱۳ ج.

اولین معجمی است که در جهان تسع به صورت

نویسنده، مترجم، ناشر، محل نشر، تاریخ، تعداد صفحات و نام نشریه، سال نشر، شماره نشریه، و صفحه مندرج است. جلد سیزدهم این مجموعه شامل نمایه عناوین است.

۳۰ ویژه نهج البلاغه (مقاله‌ی پیرامون نقد ترجمه، شرح، نسخه‌شناسی و کتابشناسی) جمعی از نویسندگان، وقف میراث جاویدان، سال هفتم، شماره اول و دوم، ۲۵ ص.

۲۶ (بهار، تابستان ۱۳۷۸)، ۱۷۶ ص. این مجموعه با مقالاتی از امام خمینی(ره) مقام معظم رهبری، عطارزادی، فاضلی، دوانی... پیرامون ابعاد مختلف نهج البلاغه به تحریر درآمده است. این کتاب وی مقاله «نسخه‌های نفیس نهج البلاغه» تحقیق آقای سید عبدالعزیز طباطبایی با تصحیح و اضافات سید احمد حسینی اشکوری است که به معرفی نسخه‌های خطی نفیس نهج البلاغه از هنگام تألیف تا پایان سده دهم و بعضی از نسخه‌های ممتاز سده یازدهم و دوازدهم اختصاص دارد. این تحقیق برای اولین بار در این خصوص انجام گرفته است. باید توجه داشته باشیم که از آغاز چاپ و نشر کتاب در ایران سالهای زیادی نمی‌گذرد. علمای قدیمی بر کتابهایی که در دسترس داشتند حاشیه‌های می‌نوشتند و در لابه‌لای نسخه‌های خطی گوهرهای گرانبهایی از معرفت پنهان است که همتی می‌تواند که استخراج شود و معرفی نسخه‌های خطی اولین گام برای انجام این مهم است. محقق در این مقال ۱۶۷ نسخه را از کلیت‌ها‌های مختلف داخلی و خارج کشور معرفی کرده است. مقاله دیگر این مجموعه «کتابشناسی نهج البلاغه» نوشته محمد مهدی علیقلی است که ۷۶۰ عنوان کتاب چاپی خطی را پیرامون نهج البلاغه معرفی کرده است که شامل شرح نهج البلاغه، ترجمه‌های نهج البلاغه، گزیده نهج البلاغه خطیه‌های نهج البلاغه، نامه‌های نهج البلاغه و کلمات قصار است. این کتابشناسی دومین کتابشناسی مستقل پیرامون نهج البلاغه است. اولین کتابنامه نهج البلاغه به قلم استاد رضا استادی به همت بنیاد نهج البلاغه در سال ۱۳۵۹ منتشر شد.

جامع و کامل و منسجم گردآوری و تنظیم شده است. این کتاب به معرفی کتابهای فارسی، عربی، اردو و لاتین پرداخته است و شامل کتابهایی است که پیرامون چهارده معصوم نوشته شده و از حضرت محمد(ص) شروع و به حضرت مهدی صاحب‌الزمان ختم می‌شود.

مؤلف کرکشا و زحمتکش توانسته است، هم کتابهای خطی و هم کتابهای چاپی و مقالات را معرفی کند. اما با تمامی زحماتی که مؤلف متقبل شده است، تحقیق ایشان درخصوص منابع فارسی ناقص است. در این مجموعه ۱۳ جلدی که قسمتی از جلد پنجم و جلد ششم آن شامل مطالبی درباره حضرت علی(ع) است، مواردی از قلم افتاده است:

- ۱) سیاست و مدیریت از دیدگاه امام علی(ع) // جغتالاسلام رهبر، اعتمام، ش ۱۸ (مهر ۱۳۶۳): ۲۸-۲۹، ش ۱۹ (آبان ۱۳۶۲): ۲۳-۲۵.
- ۲) در مکتب تربیتی امام علی(ع) // ش ۳۳ (دی ۱۳۶۳): ۳۰-۳۱، ش ۳۳ (بهمن ۱۳۶۳): ۳۲-۳۳، ش ۳۵ (اسفند ۱۳۶۳): ۳۱-۳۳.
- ۳) سخنی پیرامون نهج البلاغه / ترجمه علی منتظمی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد، سال ۱۶، ش ۱ (بهار ۱۳۶۳): ۳۹-۷۶.
- ۴) تجف کوی ولایت/ جواد محمدی، پیام انقلاب، سال ۵، ش ۱۲۶ (دی ۱۳۶۳): ۵۸-۶۱.
- ۵) علی(ع) دریای بیکران جوانمردی/ پروین گل افرا، کشاورز، سال ۶، ش ۶۱ (دی ۱۳۶۲): ۴۳-۴۴، ش ۶۲ (بهمن ۱۳۶۳): ۲۷-۲۸، ش ۶۳ (اسفند ۱۳۶۳): ۳۱-۵۳.
- ۶) امام علی در شعر فارسی/ حسن بیانات ناصری، کیهان فرهنگی، سال ۱، ش ۱ (۱۳۶۳): ۴۷.
- ۷) مکتب علی علیه‌السلام، پیام هلال، ش ۲۳ (بهمن ۱۳۶۸): ۴-۵.
- ۸) علی(ع) مولود کبیه/ محمد مهدی اشترزادی، کیهان (۱۹ بهمن ۱۳۶۸): ۱۸.
- ۹) بر کرانه سخن غنیر، رسالت (۲۴ مرداد ۱۳۶۶): ۱۳، ۱۱.
- ۱۰) سیمای بعثت در کلام امام علی(ع) // جهانیش تواقیه اطلاعات (۱۶ اسفند ۱۳۶۸): ۶.

شیوه تنظیم کتاب به صورت الفبایی و براساس عنوان کتاب است. اطلاعات ارائه شده شامل عنوان،